

Oost west thuis best

Zorghuis Şefkat: aansluiten bij de levensweg die mensen afgelegd hebben

We hebben Bronbeek voor oud-KNIL-ers, Rosa Spiers voor bejaarde kunstenaars en het Willem Dreeshuis voor socialisten op leeftijd. Bijna elke subcultuur in Nederland, al dan niet religieus, kent 'eigen' verzorgingshuizen. Ook migrantengroepen, zoals Molukkers, Surinamers en Indonesiërs, kunnen in de laatste levensfase opgevangen worden in hun vertrouwde culturele omgeving. Voor de grote groep oud-gastarbeiders uit Turkije en Marokko was er tot voor kort nog maar weinig keus. Een nieuw initiatief van zorggroep Elde vult deze leemte op.

Aan de rand van Boxtel staat een huis. Een zorghuis. Şefkat is de naam, wat barmhartigheid of compassie betekent in zowel het Turks als het Arabisch. Daarmee maakt dit verpleeghuis, dat afgelopen september zijn deuren opende, direct zijn signatuur kenbaar: oudere migranten met een mediterrane culturele achtergrond staan hier centraal. Meer concreet: de gastarbeiders die in de jaren '60 en '70 naar Nederland zijn gekomen en hier oud worden, vormen de doelgroep van dit bijzondere verpleeghuis.

Voor speciaal deze mensen is er nog maar een zeer gering aanbod van verpleegzorg in Nederland, daarom voorziet Şefkat in een groeiende behoefte, denkt coördinator Deniz Özkanlı. "De eerste generatie Turken en Marokkanen is nu tussen 65 en 80 jaar. Deze mensen worden *nu* ziek, dus eigenlijk lopen we al achter. Alleen al in Brabant verwachten we dat in de komende jaren zo'n 500 ouderen uit deze groep intramurale zorg nodig heeft." Demografische cijfers geven Özkanlı gelijk. Hoewel je erover kunt twisten of ook de tweedegeneratieallochtonen die in Nederland zijn geboren en getogen nog tot 'migranten' moeten worden gerekend, is de verwachting van het CBS dat het aandeel 55-plussers in deze groep de komende twintig jaar meer dan tweemaal zo groot wordt. Vanuit die invalshoek heeft zorggroep Elde, met een werkgebied in de driehoek Eindhoven, Tilburg, Den Bosch, het initiatief genomen tot het oprichten van Şefkat.

o Foto's: Wim de Goeij.

Zorgorganisaties zijn zich in toenemende mate bewust van deze maatschappelijke veranderingen en proberen steeds vaker in de huid van hun huidige en toekomstige allochtonen cliënt te kruipen. Ook verpleeg- en verzorgingshuizen realiseren zich dat het belangrijk is om meer tegemoet te komen aan de cultuurspecifieke wensen van hun bewoners. Het Aedes-Actiz kenniscentrum Wonen-Zorg in Utrecht bundelt en verspreidt kennis rondom het thema multiculturele zorg. Op hun site (www.kcwz.nl) presenteren zij diverse publicaties en projecten rond dit thema.

Pendelen

Afgelopen september verscheen het onderzoeksrapport *Ik woon niet waar ik ben geboren* van Yvonne Witter, deskundige op het gebied van oudere migranten en werkzaam bij het Kenniscentrum Wonen-Zorg¹. In het kader van de European Master of Social Gerontology onderzocht zij het pendelen van oudere migranten tussen Nederland en het oorspronkelijke land van herkomst. Ze vergeleek hierbij vier groepen: Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen. In haar onderzoeksvragen koppelde Witter het pendelgedrag aan verwachtingen en wensen binnen deze groepen ten aanzien van zorg. Eén aspect springt hierbij in het oog: het pendelen lijkt bij oudere migranten gekoppeld te zijn aan een uitgestelde verhuiscens. Ze weten vaak wel dat het tijd wordt om naar een aangepaste woning te verhuizen, maar diep in hun hart hopen ze nog altijd op terugkeer naar hun geboorteland. Dit wordt het 'terugkeerdilemma' genoemd. Pendelen is zo een tijd lang een pragmatische oplossing. Tot het niet meer kan.

Naarmate de leeftijd van de pendelaars vordert, neemt de vraag naar zorg toe. Er wordt een steeds groter beroep gedaan op in Nederland wonende familieleden: zij zijn de verbindende schakel, degenen die bij afwezigheid van de pendelaars het regelwerk opvangen en als ze 'thuis' zijn de zorg organiseren. Uit het onderzoek van Witter blijkt ook dat er binnen migrantengroepen duidelijke verschillen bestaan in opvattingen en verwachtingen tussen leeftijdscategorieën. Daarover onderling het gesprek aangaan is niet gemakkelijk. Zorghuis Şefkat heeft daar inmiddels ook ervaring mee.

- ik woon niet waar ik ben geboren • mijn leven is een reisverhaal
- hier en daar mijn hart verloren • gestruikeld in een vreemde taal

(uit: Hier, door Stef Bos en Fernando Lameirinhas)

CHRISTA VOGEL

25

Bewoners

De Turkse en Marokkaanse bewoners van Şefkat zijn ouderen met psychogeriatrische en somatische aandoeningen, zo staat in de folder omschreven. In de praktijk betekent dit dat bewoners bedlegerig zijn en vaak dementerend. Wie opgenomen wordt in het zorghuis blijft daar tot het einde komt. Precies dat aspect maakt het voor Turkse en Marokkaanse families vaak moeilijk om de beslissing te nemen vader of moeder 'weg te brengen'. Deniz Özkanli vertelt hoe dit komt. "De generatie die nu oud wordt heeft het ouderdomsproces van de eigen ouders gemist. Zij woonden in Nederland, de familie in Turkije of Marokko. Het hele proces van ziek zijn en sterven hebben zij niet van dichtbij meegemaakt. Die kennis hebben zij dan ook niet kunnen delen met hun eigen kinderen. Onze ervaring is dat er bij de tweede generatie mantelzorgers een onvolledig en cultuurbepaald beeld bestaat van de laatste weg. Wij beginnen daarom altijd met het geven van voorlichting."

In die gesprekken komen de voorzieningen die Nederland biedt aan de orde: welke keuzemogelijkheden zijn er in de zorg, wat is de betekenis van 7 x 24 uur verzorging nodig hebben? Er wordt aandacht besteed aan de beelden die familieleden hebben over verpleeghuiszorg, vaak gebaseerd op wat ze gezien hebben in hun land van herkomst. Belangrijk is dat kinderen van oudere migranten gaan inzien dat verpleegzorg

geen luxe is, maar een noodzaak. De ouderen die worden opgenomen in Şefkat zijn ernstig ziek. Opname in het zorghuis betekent dat zij, samen met hun familie, in hun 'eigen' omgeving een zo goed mogelijke oude dag krijgen.

Şefkat heeft de beschikking over vier geestelijk verzorgers, waaronder een imam. Op verzoek van de bewoners of hun verwanten kunnen geloofszaken aan de orde komen. Ook laat Şefkat zich door de islamitische universiteit in Rotterdam regelmatig op de hoogte houden van ontwikkelingen op het gebied van gezondheidszorg en islam. Toch is het zorghuis zelf niet islamitisch, benadrukt de coördinator. De kledingvoorschriften zijn niet anders dan in reguliere zorginstellingen en ook de arts en verzorgenden handelen vanuit een 'westerse' medische achtergrond. Hierbij wordt wel rekening gehouden met de verwachtingen van bewoners en hun bewandelde levensweg. Bij moeilijke medische beslissingen kan een imam aanschrijven bij het behandelteam en wordt er samen gezocht naar een oplossing die zowel religieus-ethisch als medisch acceptabel is voor de familie.

Deze aanpak tekent de openheid die Şefkat voorstaat. Waar traditioneel 'witte' verpleeg- en verzorgingshuizen programma's moeten ontwikkelen om familie meer te betrekken bij de verzorging van hun verwanten, daar zijn bij Şefkat de drempels compleet verdwenen. De drie huiskamers die het zorghuis

op een mediterrane wijze heeft ingericht zijn niet alleen bedoeld voor de bewoners, maar juist ook voor de familie. Mensen moeten zich thuis voelen, niet te gast. De betrokkenheid van de familie is vaak groot en het komt niet zelden voor dat zoon of dochter 's nachts het zorghuis belt met de vraag of alles nog goed gaat.

Die openheid heeft wel zijn grenzen. Er wordt in Şefkat volop gepoldderd met het zorgteam, de verwanten en de coördinator, maar uiteindelijk blijft de regie bij de instelling. "Dat moet ook wel", zegt Özkanli. "Verwanten zitten al snel in de rol van 'zorgen jullie wel goed genoeg voor vader / moeder'. Als er geklaagd wordt dat de soep niet Turks genoeg is, is de kunst daar de werkelijke zorg achter vandaan te toveren. Die kan bijvoorbeeld zijn dat men eigenlijk bang is dat vader of moeder te weinig eet. Onze verzorgenden leren om bij kritiek niet gelijk in de verdediging te schieten, maar door te vragen en mee te denken."

Werving

Een interculturele zorginstelling als Şefkat moet het hebben van een divers personeelsbestand. Er wordt nog steeds actief gezocht naar Marokkaanse en Turkse verzorgenden, maar het valt niet mee om het zelfopgelegde streefcijfer van zestig procent te halen. Özkanli bestrijdt dat dit vooral te maken heeft met de lage status bij moslims van beroepen waarbij je in aanraking komt met

ziekte en dood. Hij signaleert een specifieke cultuur onder het standaard zorgpersoneel (meest Nederlandse vrouwen boven de veertig), die niet aansluit bij de verwachtingen van jongeren in het algemeen. De veranderingsgezindheid bij het zittende personeel is vaak nog niet zo groot en nieuwelingen moeten een plek veroveren. Dat is extra moeilijk als je als jongere ook nog een andere culturele of religieuze achtergrond hebt. De liefde moet van meerdere kanten komen en onderhouden worden. Ook hier heeft Şefkat een pioniersrol te vervullen. Een begin is gemaakt door de samenwerking van de Eldegroep met een ROC, waarbij actief is geworven onder allochtone jongeren. Belangrijk is dat al in een vroeg stadium van de selectie duidelijk wordt of studenten geschikt zijn voor het werken in de zorg. Deniz Özkanli: "Eigenlijk zou het zo moeten zijn dat de personeelsmanager van een zorginstelling aan het begin van het schooljaar de opleidingsdirecteur belt en zegt: 'Ik heb tien opleidingsplaatsen, zorg jij voor de stagiairs?'" ●

Christa Vogel is adviseur bij Elan

voetnoot

1 drs. Y. Witter, *Ik woon niet waar ik ben geboren; een onderzoek naar pendelen door oudere migranten, het beste van twee werelden*. Amsterdam (Vrije Universiteit Amsterdam) 2011.

In Holland staat een huis

De oprichting van zorghuis Şefkat is door het Ministerie van VWS ondersteund met een bijdrage vanuit het Transitieprogramma in de Langdurende Zorg (TPLZ). De ambitie van dit overheidsbeleid is om te komen tot duurzame, toekomstbestendige zorg. Kennisdelen is daarin een belangrijk aspect.

Zorggroep Elde, waaronder Şefkat valt, heeft daarom het initiatief genomen tot het bundelen en verspreiden van haar ervaringen in het ontwikkelingsproces van leefstijlgerichte verpleegzorg. Het resultaat is de publicatie *In Holland staat een huis*.

Niet veranderen, maar me(e) anderen, dat is de indruk die bij mij achterblijft als ik het boekje *In Holland staat een huis* uit heb. In de woorden van Thijs Meulemans, voorzitter van de Raad van Bestuur van Zorggroep Elde, initiatiefnemer van Şefkat: "Het is onze maatschappelijke verantwoordelijkheid om cultuurgerichte zorg te verlenen. De maatschappij verandert en allochtonen raken tussen wal en schip. Zorghuis Şefkat sluit aan bij de levensweg die mensen afgelegd hebben." Dat zijn niet alleen mooie woorden, maar ook en vooral hard werken. Niet vanuit de instelling: wij weten al hoe het moet, maar vanuit een lerende houding, waarbij steeds opnieuw te rade wordt

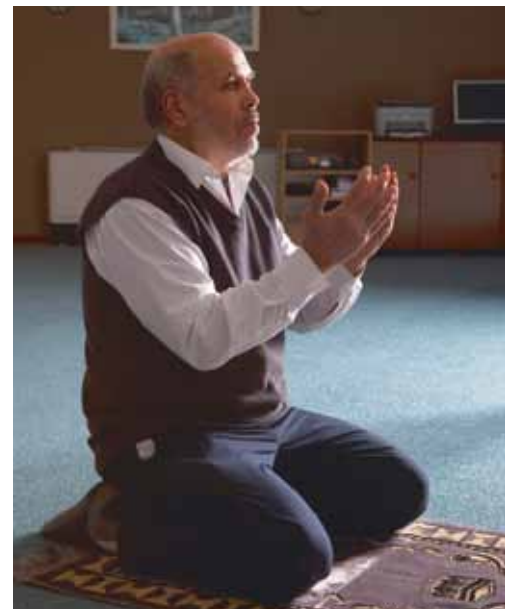

gegaan bij de diverse partijen, niet in de laatste plaats de oudere migranten en hun familie zelf. Dat zorggroep Elde al ervaring heeft met het verlenen van leefstijlgerichte zorg scheelt, maar het is geen garantie voor succes. Şefkat heeft net als ieder verpleeghuis te maken met mensen, geld en protocollen. Binnen die soms rigide kaders ruimte zoeken voor een nieuwe blik op zorg vraagt moed en een flexibele instelling. De openhartige portretten van de drie trekkers binnen het project Şefkat bieden daarom een meerwaarde aan het boekje. Heel persoonlijk vertellen bestuursvoorzitter Thijs Meulemans, directeur Mario de Keijzer en efkatcoördinator Deniz Özkanli over hun bijdrage aan en hun leermomenten door het project. Me(e)anderen is het toverwoord: voelen waar de stroom heen gaat en dan stiekem een beetje meesturen in de richting waar je heen wilt.

Mirjam Smulders en Maartje Rijkers, *In Holland staat een huis: de oprichting van zorghuis Şefkat*. Tilburg (PON) 2011 (te bestellen via www.hetpon.nl).

Zorghuis Şefkat ontving op 1 november 2011 de Avicennaprijs. Deze prijs is bestemd voor vernieuwende initiatieven die de zorg en hulpverlening aan allochtonen verbeteren.

Şefkat deelt kennis, ervaringen en leerproducten op de site www.sefkat.nl.

Vader (geraakt)

hij spaarde altijd dirhams en guldens uit
maar hij heeft een te mooi gezicht om gierig te zijn.
hij spaarde voor zijn zoons natuurlijk
en heeft er tien huizen mee gebouwd.
terwijl hij bouwde, ongeveer vanaf zijn nulde,
is zijn lijf langzamerhand defect
geraakt

het diepst, traagst, laatst door zijn zoons:
één dief, één slaper, en één opstandeling.

ze schieten met een geweer (uit hun onschuld
opgetrokken. Een geweer van piepschuim.
maar volgens deze bijna-dode)
het geweer van dit heidendom, dit Nederland.

Moeder (dit dan teder)

het was in Marokko op het land.
een van haar kinderen ging vroeg dood.
geboren was ik toen nog niet. dat kwam pas later

- een heiden zou denken: ben ik dan
ter compensatie door haar en mijn vader gemaakt?
zo dacht ik ook-

ze zei omdat ik er naar vroeg:
"Ahmed lag op mijn schoot. Je broers en zusters dronken melk.
Melk van een geit. Je vader was in Nederland. Hij keek rond en
sloot zijn ogen."

en: "Jij, Allah heeft je uit zand geschapen en aan ons gegeven."

- een heiden zou denken: uit het verzandde sperma
van mijn vader misschien en jouw ei.
zo dacht ik ook-

ik zie haar groeien. alleen ik word groter.
ik zoek haar maar niet echt,
ik weet niet waar ik ben als ik maar zoek.

ze groeit
de botten feller,
vette slappe aders om het lijf.
gespannen, zodat ze niet omvalt.

ik merk haar groeien.
terwijl ik denk aan de kunstenaar die ik wil zijn,
klaagt ze
over hoofd-, vlees-, en ingewandpijnen
enkel kneedbaar door dozen medicijnen
die ik halen moet uit de apotheek.

ik leun tegen de aanschouwing
die ik van haar heb.
met stukken zintuigen
zegt ze voor elke beweging
haar motief, het motief:
Allah.

In zijn Naam
legt ze zich
vijf keer op een dag of meer
te vondeling.

ze maakt geknield met een vinger
onvermoeid een halve eeuw hetzelfde
rondje:
het geloof, verdriet
van een bijna-dode.

- een heiden zou denken: de dood,
en?

nee.
nee. ik bedoel de dood als restauratie.
als hemel.

(en het minste wat ik kan doen
is haar er heen dragen,
dit dan teder).

Lelystad, bekroond in 1992.

Bron

Met toestemming overgenomen uit de
bundel *Stemmen onder water: gedichten en
verhalen van Marokkaanse en Arabische
Nederlanders*. Uitgegeven door El Hizjra,
centrum voor Arabische kunst en cultuur.
Amsterdam, 1995.